

בראשית טו לך לך

קעז

אם תכול למני יתהון. נאמר ליה. קדין יהון קנה: ו. והימין במיקרא די. ותשבה ליה לנכו: ז. נאמר ליה. אגא י. דאפיקתך מאור דכסדאי. למטן לך.

ו אַם-תּוֹכַל לְסַפֵּר אֶתְּם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ: וְהֵאֱמַן בְּיַהוּה וַיַּחְשְׁבֶהָ שִׁי ז' לּוֹ צְדָקָה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֲוִר כְּשָׂדִים לְתַת לְךָ

(ו) והאמין בה, לא שאל לו אות על זאת, אבל על ירושת הארץ³⁶ רש"י שאל לו אות ואמר לו: כמה אדע (להלן פסוק ח). ויחשבה לו צדקה, הקדוש ברוך הוא חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמנה שהאמין בו. דבר אחר³⁷ כמה אדע לא שאל לו אות אלא אמר לפניו: הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה³⁸, אמר לו הקדוש ברוך הוא: בזכות הקרבנות.

36 שהוא תלוי ברשעת האומות, אם כן שמא יחזרו בחשובה. לכן שאל אות ודבק טוב. 37 ב"ד מד, יד: לא קורא תגר אלא אמר לו באיזה זכות. 38 "בה" —

(ו) צדקה. כמו וצדקה תהיה לנו (דבר' ו כה). וצדק ומשפט ראבי"ע אחים⁷⁵. רק בדבריי קדמונינו ז"ל דרך צדקה אחרת⁷⁶. (ז) אשר הוצאתיך מאור כשדים. לעד כי פרשת לך לך נאמרה שם כאשר פירשתי⁷⁷, ולא נאמרה בחרן. ואברהם האמין בשם, כי בנו יירשנו. ועל ירושת הארץ בקש אות כאשר עשה גדעון⁷⁸. ועוד כי טעם שבועת השם שיהיה הדבר בלא תנאי, כי כלל כל נבואות הם על תנאי. והנה לא חטא אברם בעבור שבקש לכרות אתו ברית⁷⁹.

75 צדקה זהו לצדק ולמשפט. 76 צדקה במובן נדבה. 77 יב, א. 78 שופטים ו, יז, לו-מ. 79 נגד הדעה שאברהם חטא כך מפרש רש"י את הפסוק אכ"כ הראשון חטא (ישעיה מג, כז) — באומרו כמה אדע.

כי בסוף כשהיו ימי המשיח יהיו ככוכבי השמים שלא תשלוט רד"ק בהם יד אדם ויהיו באורם לעולם. ובבראשית רבה⁹² ויוצא אותו, אמר לו צא מאיצטגנינות שלך אברם אינו מוליד, אברהם מוליד, שרי אינה יולדה, שרה יולדה, רוצה לומר לו מעת שאשנה שמכם תולידו, וכן היה.

(ו) והאמין בה, מתחלה היה גם כן מאמין בה' אלא שהיה מסתפק כמה שאמרנו⁹³, עכשיו משפירש לו ואמר לו ממעיך, והראה לו המשל בעיניו והראה לו הכוכבים במראה הנבואה האמין בו האמנה גמורה בלא שום ספק ויחשבה לו צדקה, ההאמנה הגמורה שהאמין חשבה לו האל לצדקה וליושר לבב, כי הוא ואשתו היו הולכים ומזקינים וההבטחה מתאחרת אף על פי כן האמין.

(ז) ויאמר אליו, אמר לו עוד לחזק בלבו ההבטחה ואמר לו אני ה', ועדיין לא זכר לו שמו, ולא זכרו לו להודיעו אותו, כי כבר יודע שמו מיום דעתו אותו, אלא זכרו לו לקיים לו הבטחתו וכאלו אמר לו בי נשבעתי. אשר הוצאתיך מאור כשדים, ולא 92 מד, י, מוכא ברש"י. 93 לעיל פסוק ג.

(ו) והאמין בה, בטח שיעשה מה שאמר בלי ספק, אף על פי ספורנו שהיה הדבר נמנע או רחוק אצל הטבע. ויחשבה לו צדקה. האל יתברך חשב זה הבטחון בו לצדקה וזכות לאברהם³⁴. ובה הודיע שכשאמר אברהם אחר כך "כמה אדע כי אירשנה" (פס' ח). לא חזר בו מאמונתו כלל, שאם היה כן לא היתה אמונתו נחשבת לצדקה כלל, כאמרו "ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול... כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה" (יחזק' יח כד). (ז) אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת. כדי

34 אונקלוס, רש"י.

רס"ג (ו) ויחשבה לו צדקה, ותכתב לו זכות.

רמב"ן אברם הוליד את ישמעאל⁴³ אבל פירוש המדרש⁴⁴ כי אברם מבקש בן יורש אותו, כמו שאמר והנה בן ביתי יורש אותי, והקדוש ברוך הוא אמר לו לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך, וצא מן האצטגנינות שלך, אברם אינו מוליד בן ליורשו, אבל אברהם מוליד בן ליורשו. ויתכן שהיה האצטגנינות על זיווגם שאברם ושרי לא יולידו זה מזה, ואברהם ושרה יולידו. אבל לפי דעתי שרה תוספת במדרש⁴⁵ לומר שהיה כן גם בשרה, אבל הקדוש ברוך הוא לא הבטיחו עתה בשרה, וגם בעת נבואת המילה עדיין היה אברהם מסתפק בשרה שתלד⁴⁶.

(ו) והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה. פירש רש"י הקדוש ברוך הוא חשב לו צדקה וזכות על האמנה שהאמין בו. ואיני מבין מה הזכות הזאת, למה לא יאמין באלהי אמן והוא הנביא בעצמו ולא איש אל ויכזב, ומי שהאמין לשחוט את בנו היחיד האהוב ושאר הנסיונות איך לא יאמין בבשורה טובה. והנכון בעיני כי יאמר שהאמין בה' וחשב כי בצדקו של הקב"ה יתן לו זרע על כל פנים, לא בצדקת אברם ובשכרו, אף על פי שאמר לו שכרך הרבה מאד, ומעתה לא יירא פן יגרום החטא. ואף על פי⁴⁷ שבנבואה הראשונה חשב שתהיה על תנאי כפי שכר מעשיו, עתה כיון שהבטיחו שלא יירא מן החטא ויתן לו זרע, האמין כי נכון הדבר מעם האלהים, אמת לא ישוב ממנה, כי צדקת ה' היא ואין לה הפסק, כענין שכתוב⁴⁸ בי נשבעתי נאם ה' יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב. או יאמר כי אברהם האמין שיהיה לו זרע יורש על כל פנים⁴⁹, והקב"ה עוד חשב לו ההבטחה הזו שהבטיחו צדקה, כי בצדקת ה' יעשה כן, כמו אלהים חשבה לטובה (להלן ג כ), וכן ותחשב לו לצדקה (תהלים קו לא), דפנחס, שחשב לו הבטחתו זו שבטח בשם במעשה ההוא לצדקה לדור ודור⁵⁰, כי לעולם ישמור לו האל בעבורה צדקתו וחסדו, כדרך לעולם אשמור לו חסדי (תהלים פט כט).

(ז-ח) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת אשר יצא ממעיך הוא יירשך ויהיה מוחזק בחיך בכל אשר לך. 43 דווקא קודם שנשתנה שמו (גנר אריה). 44 על בן הראוי ליורשו, כי ישמעאל לא יירש אותו (שם). 45 מה שכתוב במדרש שה' הבטיחו עכשיו ששרה תלד, זו הוספה מצד המדרש, כי לא הבטיחו עתה בשרה וגם בעת וכן. 46 להלן ז, יז. 47 בכסף מוזק מוחזק: ואע"פ. 48 מורכב ע"פ ישעיה מה, כג ולהלן כב, טז. 49 כלומר אברהם חשב שהיה בזכותו על כל פנים, והקב"ה עוד חשב כי ההבטחה תהיה על צד השכל נוספת על שכר מצותיו, כמו אלקים חשבה לטובה, שטעמו והם חשבו לרעה (אברהם). 50 כלומר אע"פ שזה המעשה היה ראוי לשכר אע"פ כחשב לעשות לו

חזקוני (ו) ויחשבה, החי"ת נקודה בשו"א. ויחשבה לו צדקה, אברם חשב לו לעצמו שאין הקב"ה נותן לו בזכותו זרע אלא צדקה עושה לך⁶⁹.

(ז) ויאמר אליו אני ה', מ"אחר הדברים האלה" עד כאן נאמר לו כלילה, שכן כתיב: במחזה, פ"י בחזיון לילה, ועוד כתיב: וספור הכוכבים, ומכאן ואילך נאמר לו כיום, שנאמר: ויהי השמש לבא נבוכים ב, מו. 69 כפירוש הבכור שור, ועיין רמב"ן שכתב כפירוש הזה: "הנכון בעיני וכו'", — וכפנפת רזא מוסיף: "דאלו הקב"ה למה יחשוב הוא לאברהם צדקה מה

ח אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּמַה אֲדַע כִּי אֵירָשָׁנָה: ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח לִי עֲגֹלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתָר וְגֹזֵל:

יח אֶרְצָא הָדָא לְמִיָּתְהָ:
ח. נְאֻמְר. יי אֱלֹהִים. כְּמָא
אדע ארי אינתנה:
ט. נאמר ליה. קרב קדמי
עגליו תלחא. ועזין תלחא. וקריין תלחא. ושפנינא ובר יונה:

רס"ג (ט) קחה לי הקרב לפני. וגזל. בן יונה¹⁸.
18 כי הוא הראוי לקרב בקטן.

רמב"ן לרשתה. כבר פירשתי⁵¹ זה כי יאמר מעת שהוצאתיך מאור כשדים ועשיתי לך נס היה הרצון לפני לתת לך הארץ הזאת, והנה עתה לא גזר שיתננה לו, אבל אמר שהוציאו מאור כשדים על דעת שיתננו לו, ולכן חשש אברהם פן יהיה בירושת הארץ תנאי המעשים, אף על פי שאמר לו פעמים⁵² לזרעך אתן את הארץ הזאת, כי עתה לא יגזור המתנה כאשר גזר לו זרע, ולכן אמר במה אדע כי אירשנה, ואינו כשאלת מה אות⁵³, וגם הקדוש ברוך הוא לא עשה עמו כשאר האותות להראות לו אות או מופת בדבר נפלא. אבל בקש אברהם שידע ידיעה אמיתית שיירשנה ולא יגרום חטאו או חטא זרעו למנעה מהם, או שמא יעשו הכנענים תשובה ויקריים בהם, רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתרץ ולהאביד ושכ הגוי ההוא מרעתו ונחמתי על הרעה (ירמיה יח ז-ח), והקדוש ברוך הוא כרת עמו ברית שיירשנה על כל פנים. (ט) עגלה משולשת ועז משולשת. פירש רבי אברהם בת שלש שנים. אבל אונקלוס אמר שלש⁵⁴. וכן הדבר כי בת שלש לא תקרא עגלה, כמו ששנינו⁵⁵ וחכמים אומרים עגלה בת שתיים פרה

צדקה על זה לזרז דודו (אברהם). 51 לעיל יא. כח. 52 לעיל יב. ז. 53 מ"ב ב. ח. 54 שתרם: עגליו תלחא. 55 טה א. א. הרי שעגלה

(ט) עגלה משולשת, שלשה עגלים, רמו לשלשה פרים: פר יום הכפורים, ופר העלם דבר [של צבור], ועגלה ערופה³⁹. ועז משולשת, רמו לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד, ושעיר⁴⁰ חטאת יחיד. ואיל משלש, אשם ודאי, ואשם חלוי, וכבשה של חטאת יחיד⁴⁰. ותר וגזל, תור ובן יונה³⁹.

י"ג: בוי. 39 ב"ד מר. יד. 40 ב"ד ורא"ם. "זשעית" חטאת יחיד: הוא הנכון כי חטאת יחיד היא שעירה. וכן הוא בבב"ר: "זשעיה" של יחיד. *40 א"ע

(ט) עז משולשת. י"א ג' עזים⁸⁰. והישר בעיני בת שלש שנים. ראבי"ע ואיל. הוא הכבש הגדול. וגזל. בן יונה, כי מאלה לכדם הנזכרים בבהמה ובעוף העולות. וכל קרבן.
80 ראה אונקלוס, רש"י, רמב"ן.

לחנם הוצאתיך אלא לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, רצה לומר רדי"ק שיירשנה בניו ותהיה הארץ לאברהם כמו הירושה שירישנה אדם לבניו.

(ח) ויאמר... במה אדע כי אירשנה, פירוש כי יירשנה בני. וכן: אשר לקחתי מיד האמורי (להלן מח כב) ופירש במה אדע, כי הוא לא נסתפק לו אם יירשנה בניו שהרי אמר והאמין בה' אלא נסתפק לו אם יירשנה לעולם כי אולי יחטאו ויגלו ממנה ושאל באיזה עניין ידע הירושה איך תהיה שיראה לו בנובאה כמו שהראה לו ענין רבוי זרעו בכוכבים.

(ט) ויאמר אליו קחה לי, פי' להקריבם לפני, ובהם ארמו לך ענין ישיבתם בארץ ירושתם וגלותם ממנה, ובהם אכרות לך ברית שלא תמוט, כי כריתת הברית הוא בזה הדרך כמו שאמר: העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו (ירמיה לד יח) כן אמר הנה: ויבחר אותם בתוך. וזכר שלשת המינים מהבהמה שבהם יכשר הקרבן ורמו בהם שכל זמן שיקריבו הקרבנות כראוי לא יגלו מן הארץ⁹⁴. והשילוש שזכר, בהם רמו לשלשת גלויות שעתידין בניו לגלות מארצם ועל זה נאמר גם כן: ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ ז). ובאמרו עגלה רמו בו לגלות ראשון שהיא גלות מצרים⁹⁵ שנקראו עגלה כמו שאומר: עגלה יפה-פיה מצרים (ירמיה מו כ) כי מארץ כנען שהיא ארצם גלו שם וכבר היו בארצם מושלים לולי כי לא שלם עון האמרי (פסוק טז). ועז ואיל, אמר על גלות בבבל⁹⁶ ועל גלות רומי שאנחנו בו היום שהוא מלכות רביעית, ואף על פי שהצרו להם מלכות יון לא הגלום מארצם מכל מקום במשל הם נכללים, כי הם נקראו עז בחלום דניאל⁹⁷. ולפי שהם היו תחלת רעת ישראל בבית שני נעשה המשל בהם, והרומים כלו והגלום. ואיל הם מדי ופרס⁹⁸ ולפי שמלכו בבבל נקרא מלכותם איל, והנה רמו כאיל מלכות בבל,

94 כע"ז בפסיקתא ט"ר התחדש: ד' זכרים הראה הקב"ה לאברהם אבינו ואלו הן: תורה וקרבנות ניהוה ומלכות, איל הקב"ה: אברהם, כל זמן שבניך מתעסקים בשתיים כגון תורה וקרבנות יצולים משתיים מניהם ומלכות. 95 וכן במדרש לקח טוב כאן. וראה מדרשים אחרים בב"ר מר. טו וטו"א פכ"ח, ותורה שלמה קניקת. 96 ברוב המדרשים (ראה תורה שלמה שם) בבל נרמזה ב"עגלה". ועז זו מלכות יון, וגם בלקח טוב הגי' שרודש עגלה על מצרים, ורודש עז על יון. 97 יצפיר העזים הגי' על מאד" (דניאל ח, ח): "הצפיר השעיר מלך יון" (שם כא). 98 כ"ה בכל המדרשים הגי'.

חזקוני (להלן פסוק יב). ונקראת פרשת ברית בין הבתרים, ומוקדמת היא לפרשה שלמעלה ד"אחר הדברים האלה" חמש שנים, שהרי כתוב כאן: כי גר יהיה זרעך וגו' (פסוק יג), פי' מיצחק ואילך. בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וכתוב: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה (שמות יב מא), לזמן ברית בין הבתרים, יצאו כל צבאות וגו'. אם-כן נמצאת למד שפרשת ברית בין הבתרים קדמה ללידתו של יצחק שלשים שנה⁷⁰. ואברהם בן מאה שנה בהולד לו את יצחק בנו, נמצא אברהם בן שבעים שנה בזמן ברית בין הבתרים שהיה כשיצא מחרן פעם ראשונה, ובפעם השניה כשנאמרה לו פרשה של אחר הדברים האלה היה בן חמש ושבעים שנה, דקים לן בסדר עולם⁷¹: בן שהאמין בו וכי הוא זה ואיזהו אשר לא יאמין בהאל האמן ביה". 70 כי "משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כיצד וכי" (לשון רש"י לפסוק יב). ומכרית בין הבתרים עד יציאת מצרים היה ת"ל שנה. הרי שבית בין הבתרים קדמה ללידתו של יצחק שלשים שנה. 71 סדר עולם פ"א.

ספורנו שאתה בעצמך תקנה אותה ב"חזקה"³⁵. לרשתה. כדי שהכנים יירשנה ממך בתורת ירושה שאין לה הפסק³⁶. (ח) במה אדע. כי אולי יחטאו הבנים ולא יזכו לירש³⁷. (ט) קחה לי עגלה. לכרות ברית, למען יהיה דברי גזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרע, כדבריהם ז"ל³⁸, וכן ביאר משה רבנו באמרו "לא בצדקתך... כי ברשעת הגוים הי' מורישם, ולמען הקים את הדבר אשר נשבע אתה בא לרשת" (ע"פ דב"ר ט ה). 35 לזה הביאו לארץ כנען להתהלך בה לארצה ולרחבה (יג יד - טו) וראה רמב"ן שם שהיא מורכי קנין חזקה, השוב כ"ב ק א. 36 בין אם ראיים לכן או לא. 37 כשיגרום חטאם לבטל ההבטחה. לא שהיה לו ספק בדברי ה'. 38 ר"ה יח א.

וַיִּקַּח לְוֹ אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתּוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתָרוֹ לְקַרְנָת רַעְיָהוּ
אֱלֹהֵי וַיִּפְלֵג יְתֵהוֹן בְּשׁוּרֵי וַיִּהְיֶה פִּלְגָא פִּילַג לְקַבִּיל חֲבָרִיָּה.

רס"ג (י) ויקח לו, ויקרב לפניו. ויבחר אותם בתוך, וינתחם באמצעיתם. ויתן איש בתרו לקראת רעהו, ויתן כל בחר מול חברו.

רמב"ן בת שלש. ורמזו כי שלשה קרבנות מהן יקריבו לפניו וזרעו העולה והחטאת והשלמים, כי האשם כחטאת הוא אין ביניהם לבד השם. ויתכן שיהיה טעם משולש שכיבא אותן רצופות. ויהיה כל מין לבד, וכן כי משולשות הנה (יחזקאל מב ו), שהיו הלשכות העליונות והתיכוניות והתחתונות.

(י) ויבחר אותם בתוך. לכרות עמו ברית לעבור בין הבתרים האלה. ונרמז לו גם כן כי מאלה יהיה כל קרבן בבהמה ובעוף, כי הגוזל בן יונה, ואמר בו גוזל שלא הוכשרו במין ההוא אלא

3

חזקוני

ארבעים ושמונה שנים היה בהפלגה, ושנים עשרה שנה עבדו את כדלעומר, ושלש עשרה שנה מרדו, ובארבע עשרה שנה בא כדלעומר הרי מהפלגה עד המלחמה עשרים ושש שנים, שים כ"ו אלו על הארבעים ושמונה שהיו לו קודם הפלגה ויעלו לשבעים וארבע. הרי שמצינו דבשעת המלחמה היה אברם בן שבעים וארבע, או בן שבעים וחמש, ועל זה נאמר⁷²: ואברם בן שבעים וחמש שנה בצאתו פעם שנייה מחרן. מיד אחר הדברים האלה, שהרג את המלכים האלה, היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר וגו', אלא אין מוקדם ומאוחר בתורה⁷³. ונסמכה פרשת ברית בין הבתרים כאן כדי לחבר את הפרשיות שנתבשר אברהם בורע, וזהו ששינוי בסדר עולם⁷⁴: חזר לחרן אחר ברית בין הבתרים, שהיה בא"י, כמו שכתוב בפרשת ברית בין הבתרים: לזרעך נתתי את הארץ הזאת (פסוק יח), ונשתהה שם בחרן חמש שנים, ובאותו פרק היה הוא בן חמש ושבעים שנה ויצא לו מחרן פעם שנייה. ראייה אחרת דתרי עיני ניהו כדאיתא בברכות⁷⁴: מיום שברא הקב"ה עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר: אדני אלהים כמה אדע כי אירשנה (פסוק ח). ואי ס"ד חד ענינא הוא מאחר הדברים האלה עד ורשי אשת אברם, אמאי לא מייתי תלמודא: אדני אלהים מה תתן לי (לעיל פסוק ב)⁷⁵, דקדים מיניה, אלא שתי פרשיות הן ופרשת ברית בין הבתרים מוקדמת לשלפניה חמש שנים כמו שפירשתי למעלה. ועוד אם סדר פרשיות האלו ככתבן, אין יאמר אברהם⁷⁶: כמה אדע כי אירשנה, אין לך מקטני אמנה שיאמר כמה אדע כי אירשנה, אחר שאמר לו הקב"ה: אשר יצא ממעיך הוא יירשך (פסוק ד), אלא פשיטא שתי פרשיות הן והאחרונה קדמה לשלפניה כדאמרין. והשתא ניחא, שהקב"ה א"ל הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, אמר אברהם לפני הקב"ה: מאחר שאין לי זרע, כמה אדע כי אהיה יורש את הארץ הזאת, שמא היום או למחר אמות ואיך אירשנה. וי"א אחר שיטת פרש"י אברהם לא שאל לו אות על⁷⁷ שהבטיחו לתת לו את הארץ, אלא דוואג היה על הבטחה זו, שכל הבטחותיו

(י) ויבחר אותם, חלק כל אחד לשני חלקים, ואין המקרא יוצא רש"י מידי פשוטו: לפי שהיה כורת עמו ברית לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב: ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר וגו' (פסוק יח), ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה, כמה שנאמר: העוברים בין בתרי העגל (ירמיה לד יט), אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש. ואת הצפור לא בחר, לפי שהאומות נמשלו לפרים ואילים ושעירים⁴¹, שנאמר סבכוני פרים רבים וגו' (תהלים כב יג), ואומר: האיל אשר ראית בעל הקרנים מלך⁴² פרס (דניאל ח כ), ואומר הצפיר השעיר מלך יון (שם כא), וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר: יונתי בחגוי הסלע שאינו איל הוא ממין אחד (מהר"ו). 41 פרקי דר' אליעזר פ' כח בשנייים. 42 בפסוק: מלכי מדי ופרס.

(י) ויבחר. חתכם והפרידם, וכמוהו על הרי בחר (שה"ש ב יז), ראב"ע בין בתריו (ירמ' לד יח). ויתן איש בתרו. דע כי מלת איש כמו בעל, וכן איש מלחמה (שמות טו ג), והאיש גבריאל (דניאל ט כא), ופי' בעל כמו עצם הדבר⁸¹, וכן איש בליעל (ש"ב כ א), 81 לואי לחיוק. ומתלה לכל עצם. ראה שמות טו, ג.

ופרס ומדי, אף על פי ששלחו גלותם, מלכים מהם האריכו גלותם ויבחרו בנין הבית והעיר. וקרא השנים נקבות והשלישי זכר כנגד הטובה שהטיבו מדי ופרס שנקראו איל, לישראל, ועוד שלא נתנו הכח והתפארת לעצמם אלא לאל, כמו שאמר כורש מלך פרס: כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי ישראל (דבה"ב לו כג) ומלך אשור [אמר⁹⁹]: בכח ידי עשיתי (ישעיה י ג). וכן טיטוס חרף וגדף¹. וקראו זכר, כמו שהזכר חשוב מהנקבה. והשנים הרעו לישראל ולא הטיבו והתפארו במלכותם לעצמם ולא נתנו הכח והתפארת לאל לפיכך קראם נקבה. משלש, משלש כחרגומו: עגלין תלתא [ועזין תלתא]⁹⁹ דכרין תלת. או אפשר לפרשם בני שלש שנים². ותור וגוזל, ולא ידענו מאיזה מין מהעופות היה הגוזל, כי כל קטני העופות יקראו גוזל כמו שאמר על בני נשר: על גוזליו ירחף (דברים לב יא). ואונקלוס פרש לנו ותרגם ובר יונה וכן הוא האמת, כי הוא הכשר לקרבן והוא הנדרס ואינו דורס, וכן התור ויש ביניהם שתוף בטבע והנקבה מהם לא תזקק לזכר אחר מות בעלה. כן ישראל בגלות שהיתה כאלמנה בגלות מיום שנפרד בעלה ממנה והוא חי וקיים, לא עבדה אלהים אחרים בגלות אע"פ שארך הגלות כאלו אין תקוה, אף על פי כן, אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר (תהלים מד כב). והתור והגוזל היו משל לישראל³ שיהיו דרוסים ברגלי האומות בפשעיהם ברוב הזמנים עד יבוא משיח. וישראל נמשלו ליונה, כמו שאמר: עיניך יונים (שה"ש א טו) ונאמר יונתי בחגוי הסלע (שם ב יד) וכן נמשלו לתור כמו שנאמר: אל תתן לחית נפש תורך (תהלים עד ט).

(י) ויבחר אתם בתוך, מה שכתר ומה שלא בחר הכל היה במצות האל ואע"פ שלא זכר זה. וטעם הבחר לענין הברית שכרת עמו [99] השלמתי ע"פ שאר כ"י והנ"ל. 1 גיטין נו, ב. 2 כפי הראב"ע. בנ"י: ואי אפשר לפרש בני שלש שנים. 3 כן גם בלקח טוב. בשאר מדרשים הנ"ל נדרש כאופן אחר.

72 לעיל יא, ד. 73 בדפרשת ברית בין הבתרים היה אברהם בן שבעים שנה, ובשעת מלחמת המלכים היה בן ע"ד או ע"ה, כדלעיל, וקשה שאין זה סדר המקראות לפי מאורעות הזמן, אלא אין מוקדם וכו'. ועיין בכי"אור הגר"א לסדר עולם. 74 ברכות ז, ב. 75 עיין בתוס' ברכות ז, ב. ד"ה לא, שמקור דברי רבינו שם הוא. 76 כס"ש שמו המדפיסים כאן סימן פסוק ח, ובוה הפרידו בין הדברים, כי כל זה ענין אחר הוא. 77 "על" - ע"פ כ"י, בס"ש "עד" ואינו נכון.